

Motion till riksdagen 2025/26:2822

av **Mikael Larsson m.fl. (C)**

Militärt och civilt försvar samt samhällets krisberedskap

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hela landet ska kunna försvaras och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att krigsförbandens förmåga behöver höjas i samarbete med våra allierade i Nato och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja förmågan och öka krigsdugligheten inom alla krigsförband och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja Sveriges förmåga när det kommer till värdlandsstöd och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om arméns förmågeutveckling och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om marinens förmågeutveckling och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om flygvapnets utveckling och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt militärt skydd av farleder och i hamnar för att säkra förnödenhetsförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frivilliga försvarsorganisationer och hemvärnet och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en helhetsbedömning, en bredare syn på totalförsvarets samlade intressen och samexistens mellan olika intressen och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett system av villkorade tillstånd vad gäller vindkraften och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarsmakten och Försvarets materielverk i större utsträckning bör ställa krav på hållbarhet i sina upphandlingar och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarsmakten och Försvarets materielverk tillsammans med försvarsindustrin bör ta steg för ett försvar där säkerhet, försörjning och hållbarhet tillsammans utgör viktiga delar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ansvarig myndighet bör ges i uppdrag att beakta inkludering av etanol, biogas och andra förnybara bränslen i beredskapslagringen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Pliktrådets ställning ska stärkas i syfte att stärka de värnpliktigas rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att indexreglera värnpliktigas dagersättning för att den ska följa samhällets prisutveckling och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förplägnadsersättningen för värnpliktiga och kadetter och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en målsättning att 40 procent av de värnpliktiga ska vara kvinnor år 2030 och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarsmakten behöver göra mer för att komma till rätta med ojämställdhet och ovälkomna beteenden och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att försvarsmaktsledningen bör följa upp och utvärdera förbanden i fråga om deras jämställdhets- och likabehandlingsarbete och tillkännager detta för regeringen.

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att kvinnliga soldater ska kunna genomföra övningar och strid med den utrustning de behöver och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att undvika personalflykt och säkra personalförsörjningen inom Försvarsmakten och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att anställa soldater för längre tid än i dag och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra officersaspiranternas villkor och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att skapa bättre möjligheter för reservofficerarens tjänstgöring i Försvarsmakten och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla stödet till veteraner och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en flerårig och systematisk plan för det militära stödet till Ukraina där också hela kedjan av utbildning, reparation och logistik ingår, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skicka Jas Gripen till Ukraina och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige oftare och tydligare ska uttala och markera mot cyberangrepp och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utveckling av Försvarsmaktens förmåga till såväl defensiva som offensiva cyberoperationer och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att se över ett eventuellt behov av att göra cyberförsvar till en egen försvarsgren och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett cyberhemvärn och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bredda cyberkompetensen i samhället och tillkännager detta för regeringen.

34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att studieförbunden är viktiga aktörer som behöver involveras när samhällets cyberkompetens breddas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att yrkeshögskolan är en viktig aktör som behöver involveras när samhällets cyberkompetens breddas och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utveckling av svensk räddningstjänst och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram och sprida goda exempel från kommuner som lyckats med rekryteringen till deltidbrandkåren, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nollvision för dödsbränder och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om specialistutbildning kopplat till skogsbränder och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förutsättningarna för räddningstjänster att använda drönare och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om civilpliktiga och räddningstjänst under höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om klimatanpassningsåtgärder för ett mer motståndskraftigt och robust samhälle och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tydliga mandat för beslut och ledning inom och mellan olika ledningsnivåer såväl i fredstid som under höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den politiska ledningens möjlighet att leda kommuner och regioner i höjd beredskap och krig och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att krigsplacera ledande politiska företrädare i kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om civila planeringsramar för att stödja kommuner, regioner, statliga myndigheter och näringslivet i deras planering och tillkännager detta för regeringen.

47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en statlig funktion för kunskapsstöd vid säkerhetsanalys av forskningsdata och prövning av anställningar och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt frivillighet och de frivilliga försvarsorganisationernas roll och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ha en god försörjningsförmåga när det gäller samhällsviktiga varor och tjänster i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjd självförsörjningsgrad för viktiga förnödenheter och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ökad inhemsk produktion av biodrivmedel och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka elberedskapen i Sverige genom att möjliggöra ödrift i en större andel geografiska områden och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förenklad informationsdelning mellan operatörer samt mellan operatörer och myndigheter i energisektorn och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsynsverksamheten i energisektorn behöver skärpas för att säkra kontinuitet vid attacker och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra förutsättningarna för och inom primärproduktionen och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt beredskap på gårdsnivå och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av regelverk som möjliggör gårdsförsäljning av kött direkt på gård, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om robusta och tillgängliga elektroniska kommunikationer för blåljusmyndigheter och tillkännager detta för regeringen.

59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att minska antalet marina myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en gemensam nordisk-baltisk kustbevakningsinsats på internationellt vatten och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det allmänna säkerhetsläget innebär att Sveriges totalförsvar behöver stärkas. Detta innefattar såväl det militära försvaret som det civila. Sveriges medlemskap i Nato kommer att påverka utvecklingen i hög grad de kommande åren. Därtill behövs insatser för att stärka samhällets krisberedskap.

Militärt försvar

Behovet av att stärka den militära förmågan tillsammans med de krav som ställs på Sverige som allierad i Nato kommer tillsammans med säkerhetsläget och situationen i Ukraina att prägla mycket av politiken för det militära försvaret de kommande åren.

Säkerhetspolitiska och ekonomiska utgångspunkter

Ukraina slåss inte bara för sin egen frihet. De slåss mot ett aggressivt Ryssland som startat sitt anfallskrig i syfte att omkullkasta den europeiska säkerhetsordningen. Därmed strider de också för hela Europas frihet. Kriget har redan fått enorma konsekvenser för det säkerhetspolitiska läget i Sverige och i hela västvärlden. En av konsekvenserna blev tidigt Finlands och Sveriges resa in i Nato. Nu pågår det handfasta arbetet med att bygga upp ett starkt svenskt totalförsvar samtidigt som vi genomför stora försvarssatsningar i samarbete med våra allierade.

Ukraina har rätt till sitt territorium och Ryssland måste lämna Ukraina, inklusive det sedan 2014 illegalt ockuperade Krim. De folkrättsliga principerna att varje land har rätt att försvara sig, rätt till sina gränser och rätt att välja sin framtid måste upprätthållas. Detta gör de pågående diskussionerna om en möjlig fred delikata. Det vore förödande om en fred innebar att grundläggande principer åsidosätts, i synnerhet om lärdomen för Ryssland blir den att det lönar sig att agera aggressivt och ta det man vill ha.

Sveriges medlemskap i Nato är inte bara en fråga för Försvarsmakten utan för hela landet och hela totalförsvaret. Det är ett fundamentalt skifte att gå från alliansfrihet till

att bli en del av en försvarsallians. Samtidigt utgör nationell försvarsförmåga, i enlighet med artikel 3 i Natofördraget, fortsatt grunden för vårt försvar. Medlemskapet innebär dock att den nationella försvarsförmågan inte enbart ska inriktas på försvaret av Sveriges gränser utan att vi, enskilt och tillsammans med allierade, ska försvara både Sverige och våra allierade mot ett väpnat angrepp.

Det senaste försvarsbeslutet innebar en betydande ökning av försvarsanslagen. En ökande osäkerhet, inte minst kopplad till mer svårtolkade signaler från andra sidan Atlanten, innebar dock behov att redan under våren 2025 åstadkomma en blocköverskridande överenskommelse om ytterligare satsningar utöver den nivå som försvarsberedningens rapport och försvarsbeslutet ledde till. Försvarsbeslutet stipulerade försvarsanslag om 2,6 procent av BNP. Redan i samband med beslutet påpekade Centerpartiet att detta inte var nog, och tiden gav oss rätt. Nu är målet att nå försvarsanslag motsvarande 3,5 procent av BNP. För att täcka mellanskillnaden mellan försvarsbeslutet och det nya målet behöver staten låna pengar. Det är ingen ideal lösning, men det är nödvändigt. Centerpartiet känner stolthet över att ha medverkat till den här historiska försvarssatsningen. Vi är också stolta över att det nu ska satsas 50 miljarder på det civila försvaret, även om det är mindre än vad vi från början begärde. Utan oss hade en så stor satsning på det civila försvaret aldrig skett.

Natoanpassat och mer krigsdugligt försvar i hela landet

Sveriges medlemskap i Nato kommer att ställa nya krav på vårt försvar. Försvarets förutsättningar påverkas också av en lång rad omvärldsfaktorer som vi behöver kunna tackla tillsammans med våra allierade. Det handlar till exempel om hot såsom hybridkrigföring, gråzonsproblematik, den militärtekniska utvecklingen och Sveriges militärstrategiska läge i en allt mer viktig Östersjöregion. Sammantaget innebär detta att det ställs höga krav på det svenska försvaret vad gäller uthållighet, beredskap, krigsduglighet enskilt och tillsammans med allierade. Vi behöver nu också klara av att samplanera försvaret i ett perspektiv som är vidare än Sveriges gränser, men också för specifika svenska behov.

Kriget i Ukraina gör alltså den säkerhetspolitiska situationen instabil och oförutsägbart även om Natomedlemskapet har minskat risken i det militärstrategiska läge vi befinner oss. Som Natomedlemmar har den säkerhetspolitiska förutsägbarheten ökat och vi har blivit en del av en större försvarspolitik helhet med ett sammanhängande operationsområde i norra Europa, något som ger samverkansfördelar.

Nu när Sverige ingår i Nato utformas och dimensioneras det militära försvaret inte bara för att kunna möta ett väpnat angrepp mot Sverige inklusive krigshandlingar på svenskt territorium utan också för avskräckning och försvar i en kollektiv Natokontext. Hela Sverige ska kunna försvaras men Stockholmsområdet, Gotland, Öresundsregionen, västkusten med Göteborg, västra Svealand och delar av Jämtland och Norrbottens län har av försvarsberedningen bedömts vara strategiskt viktiga områden i händelse av krig. Det gäller också viktiga hamnar på vår östra kust, inte minst längs Norrlandskusten, samt uppmarschområden och flyg- och marinbaser av vikt för Natos militära operationer i Nordeuropa.

Om en allierad angrips ska de svenska stridskrafterna tillsammans med allierade stridskrafter ha förmåga till att bidra till Natos samlade kollektiva försvar. Det innebär att svensk militär kan komma att sättas in utanför svenskt territorium. På samma sätt kan allierade styrkor komma oss till undsättning vid behov. Det kräver i sig en särskild förmåga till värdlandsstöd. Det är nödvändigt att skapa ytterligare förutsättningar för att förbättra försvarsförmågan och krigsdugligheten i våra krigsförband. Parallellt behöver grundorganisationens utformning fortsätta utvecklas och försvarets närvaro i landet öka sin förmåga till värdlandsstöd tillsammans med totalförsvaret. Här har också militärregionerna en viktig roll och de behöver utvecklas ytterligare. Det är av stor vikt att beslutade organisationsenheter i grundorganisationen kommer på plats fullt ut och skyndsamt men också att militärregionerna prioriterar förmågan att planera och genomföra regionalt värdlandsstöd, inklusive transporter och logistik. Det inbegriper, förutom mark och lokaler för utbildning och övning, också skjutfält, flygbanor, kajer och annan infrastruktur, samt naturligtvis personal och förbrukningsmateriel. Samarbetet mellan enheterna inom arméns grundorganisation och militärregionerna behöver öka och samordnas. Detta skulle kunna göras mer effektivt genom att militärregionerna överförs till arméns grundorganisation. För Centerpartiet är det dock viktigt att detta inte påverkar utbildningsverksamheten, inte minst i Hemvärnet, negativt. De viktiga och tydliga fördelar som finns för krigsorganisationen, bland annat vad gäller regional ledning av territorialförbanden, måste också säkerställas i enlighet med försvarsberedningens förslag.

Svensk försvarsförmåga ska utvecklas så att hela landet kan försvaras genom ökad tillgänglighet och förbättrad operativ förmåga, genom omedelbart gripbara krigsförband. Den operativa förmågan i det nationella militära försvaret behöver fortsatt prioriteras och Sveriges nationella förmågebehov utgör en central utgångspunkt för

Sveriges och Natos försvarsplanering. Krigsförbanden ska öka sin krigs-duglighet enskilt och tillsammans med andra, nationellt och internationellt. Förmågan att samtidigt kunna mobilisera krigsorganisationen i händelse av höjd beredskap är viktig, enskilt eller tillsammans med allierade.

Tyvärr påverkades förmågetillväxten för armén i enlighet med försvarsbeslut 2020 kraftigt av kriget i Ukraina, men också av ett uppdämt behov av reparationer och behov av reservdelar, personalbrist med mera. Samtidigt skulle krigsdugligheten öka inom alla försvarsgrenar. Också med ett nytt försvarsbeslut kommer kriget i Ukraina påverka Sverige och hur vi framåt agerar för att bygga ett starkare försvar. Det är mycket viktigt att arméns förmågeutveckling fortsätter och prioriteras. Det gäller både fältförbandens och territorialförbandens förmåga. Vi behöver också se till så att vi kan försvara svenskt territorium till sjöss, enskilt under svensk ledning eller under ledning av allierade.

Förmågan att tillsammans med allierade skapa sjökontroll för att på så sätt hålla sjövägarna öppna i vårt närområde är av väsentlig betydelse. Det är nyckeln också till fortsatt handel och försörjning av förnödenheter för oss och våra allierade.

Logistikförmågan ska stärkas. Därutöver ska också förmågan inom ubåtsjakt och till sjöstrid utvecklas. Sverige ska också kunna försvaras i luften genom att svensk luftförsvarsförmåga utvecklas i ett bredare perspektiv än JAS 39 Gripen. Det innebär att flygvapnet tillsammans med arméns luftvärn och marinen ska kunna kontrollera lufterummet, skydda mot fienders flygvapen och fjärrstridsmedel, ha en god rörlighet med transportflyg och helikoptrar såväl som en aktiv och kompetens flygburen underrättelseinhämtning. Flygvapnet ska aktivt bidra till Natos samlade luftstridsförmåga. Behovet av luftvärnsförmåga understryks inte minst av kriget i Ukraina. Därtill ska rymdförmågan utvecklas inom ramen för Natosamarbetet, inte minst blir underrättelseinhämtning och lägesbildsförmågan viktiga delar att utveckla.

Det är också viktigt att uthålligheten i krig förstärks och att våra soldater har modern och väl fungerande utrustning; detta måste gälla såväl kvinnor som män. De problem som förbanden upplevt med utrustning till soldater måste omedelbart lösas. Det är hög tid att gå från processer utformade för ett fredstida nedbantningsförsvar till ett försvar i tillväxt redo för strid. Logistikfunktionen behöver därför både utvecklas och förstärkas. Uthållighet skapas också genom en ändamålsenlig logistikfunktion. Det är en förutsättning inte bara för att kunna verka i fred, kris och krig men också för ett effektivt och ändamålsenligt världsstöd.

I all utveckling av försvarsförmågan ska också erfarenheter från Rysslands anfallskrig i Ukraina omhändertas. Att ha en långsiktig och planerad uthållighet är av stor vikt, både materiellt och personellt. Motståndskraften hos civilbefolkningen och innovativa lösningar är viktiga komponenter.

Centerpartiet välkomnar utländska Natoförband på svenskt territorium och att övningar genomförs regelbundet mellan svenska krigsförband och utländska. Det bidrar till försvaret av Sverige och Nato som helhet. Detta oavsett om det genomförs på svenskt territorium eller Natoterritorium i övrigt.

Frivilliga försvarsorganisationer och Hemvärnet

De många frivilliga försvarsorganisationerna och Hemvärnet bidrar genom sin närvaro i hela landet på ett viktigt sätt till folkförankring, försvarsvilja och till den samlade totalförsvarsförmågan. Men de behöver bättre förutsättningar för att verka och bidra fullt ut till bemanningen inom totalförsvaret under höjd beredskap och krig. Här finns mer att göra både utifrån hur de frivilliga försvarsorganisationerna själva fokuserar men också på vilken typ av uppdrag som läggs på dem från både Försvarsmakten och övriga statliga myndigheter och hur de planerar för bemanningsresurser från försvarsorganisationerna. För att kunna planera och bemanna för krigets krav behöver dock de frivilliga försvarsorganisationerna ha aktuell kunskap om vilka dessa krav är och hur dimensioneringen ska se ut. Regeringen behöver ta ett samlat ansvar för detta och gå vidare med de utredningsförslag som tidigare lagts vad gäller finansiering. Frivilligorganisationernas möjlighet att öva och utbilda behöver säkerställas.

Hemvärnet har hög beredskap och mycket god lokalkännedom. De skapar förutsättningar för krigsförbanden att mobilisera samt för skydd och bevakning av viktiga områden och anläggningar. Vidare har Hemvärnet en viktig roll i världlandsstödet. För att de ska kunna utföra sitt uppdrag behövs modern och tyngre materiel anskaffas till Hemvärnet.

Lokal närvaro skapar försvarsvilja och folkförankring

Det är viktigt med ett hela-landet-perspektiv när försvaret nu utvecklas och tillförs mer resurser. Hela landet ska kunna försvaras. Försvarsmakten ska fortsätta utvecklas på de orter där man finns i dag och de nyetableringar som har gjorts behöver färdigställas. Territorialförbandens, Hemvärnets och de frivilliga försvarsorganisationernas närvaro och utveckling i hela landet gör att fler kan bidra till försvaret av Sverige i ett militärt perspektiv. En undersökning gjord av FOI visar också att de som genomgått en militär

grundutbildning inte bara har en större vilja att ställa upp i en stridande roll, utan också att bidra till det civila försvaret. Det visar på vikten av att värnplikten utökas och når fler.

Som Rysslands krig i Ukraina visar är försvarsviljan avgörande för landets motståndskraft och ett uthålligt totalförsvar. Därför behövs insatser också på detta område. De försvarsetableringar som gjorts i Sverige senaste år har varit och är viktiga också utifrån ett folkförankringsperspektiv och ett sätt att skapa försvarsvilja. Försvarsmakten ska synas och höras, finnas i människors medvetande samt väcka nyfikenhet, stolthet, intresse och en vilja att själv bidra till försvaret av Sverige. Försvarsviljan har ett egenvärde men kan också vara viktig i ett rekryteringsperspektiv eftersom människor vill kunna leva, bo och jobba i hela landet.

Totalförsvarets intressen kan på samma sätt också motverkas av exempelvis minskad folkförankring och acceptans lokalt och regionalt. Det måste försvarsmakten vara medveten om och ta i beaktande. Folkförankring kan uppnås på många olika sätt, genom närvaro och synlighet men också genom vilja till tidig dialog och undvikande av intressekonflikter som inte behöver uppstå om dialogen förbättras, genom lösningsorienterad samverkan och om beslut fattas utifrån de möjligheter som miljöbalken ger. Försvarsmaktens särställning i miljöbalken är faktisk men det gynnar ingen, inte heller Försvarsmakten eller svenskt försvar, att extensiva tolkningar görs som i övrigt hämmar all annan utveckling för samhällen och individer inom samma geografiska område som Försvarsmakten finns.

Hållbarhet, motståndskraft och säkerhet går hand i hand

Centerpartiet vill betona vikten av att den grundläggande motståndskraften i samhället stärks så det finns en stabil grund att bygga ett robust totalförsvar på. Utan den grundläggande motståndskraften riskerar sårbarheter och risker i vardagen bli enorma svagheter under både fredstida kriser och höjd beredskap och krig. Något som ytterst hotar både liv och hälsa. Centerpartiet driver en politik för att både stärka den grundläggande motståndskraften i samhället, exempelvis genom att arbeta för ökad självförsörjningsgrad av viktiga förnödenheter inom de gröna näringarna, och för att stärka samhället med särskilda totalförsvarsresurser såsom lagerhållning av insatsvaror till jordbruket.

Försvarsberedningen skriver i sin rapport Motståndskraft att omställningen till förnybar el bör kunna ge fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Samhällets grundläggande robusthet och dess förmåga att motstå fredstida kriser bidrar till den

krigsavhållande effekten i totalförsvaret. En viktig aspekt är Sveriges energiförsörjning, där omställningen till förnybar el ger fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv och bör beaktas i samhällsplaneringen av Försvarmakten och övriga berörda myndigheter. En viktig del i detta, som vi ser det, är att Försvarmaktens arbete med samexistens och medverkan i planerings- och prövningsprocessen för energiproduktion behöver bli bättre och ske tidigare i processen. Centerpartiet vill snabbt möjliggöra ökad elproduktion. Alla relevanta myndigheter och intressenter bör se över all relevant lagstiftning, regelgivning samt implementeringen av EU-regler, för att möjliggöra snabbare och enklare tillståndprocesser.

Ett arbete som skulle kunna kombineras med detta är nödvändigt arbete kring villkorade tillstånd. FOI har, på uppdrag av både Försvarmakten och Energimyndigheten, tagit fram en rapport med titeln ”Möjligheter till samexistens mellan Försvarmaktens verksamhet och utbyggd vindkraft” där de bedömer att det finns goda möjligheter att öka sam-existensen, dock med ansträngningar från både Försvarmakten och andra aktörer. En nyckellösning som lyfts upp är att inrätta en nationell arbetsgrupp för samexistens mellan vindkraft och Försvarmaktens intressen men också att fortsatt utreda möjligheten till villkorade tillstånd och vissa tekniska lösningar. Det kräver en tydligare styrning från regeringens håll men också resurser, bedömer rapportförfattarna. Centerpartiet delar FOI:s och rapportförfattarnas bedömning. Samexistens är positivt, inte negativt, i ett totalförsvarsperspektiv och med ett ökat behov av självförsörjning. Centerpartiet vill att Sverige inför ett system för villkorade tillstånd vad gäller vindkraften.

Centerpartiet delar försvarsberedningens slutsats att det är viktigt att upprätthålla planerbar kraft även vid höjd beredskap och krig men menar samtidigt att mer behöver göras för att påskynda en långtgående elektrifiering av samhället. När vi gör det ska det göras på ett sätt som beaktar hela totalförsvarets behov. Erfarenheter från Ukraina kan dras där det är lämpligt.

Också Försvarmakten ska ta miljöhänsyn i sin verksamhet i fred och Försvarmakten arbetar också systematiskt för att uppnå en hållbar verksamhet som återspeglar målen i Agenda 2030 och de nationella miljö kvalitetsmålen. Dock finns alltid utrymme för förbättringar och det är tydligt att Försvarmakten, och Försvarets materielverk, kan bli bättre på att agera kravställare för att i större utsträckning göra hållbara och gröna upphandlingar till sin verksamhet. Givetvis måste man i detta arbete

säkerställa att försvarsförmågan inte påverkas negativt. Detta arbete bör också inkluderas i den årliga hållbarhetsredovisningen.

Det finns en stor potential i forskning och utveckling som bidrar till både försvarsförmåga, ökad självförsörjning och den gröna omställningen. JAS Gripen har redan testflugits på biobränsle. Försvarsindustrin borde kunna utgöra en viktig del i den gröna industrirevolution vi ser runtom i Sverige och i omvärlden. Försvarsmakten och Försvarets Materielverk bör tillsammans med industrin ta steg framåt för ett försvar där hållbarhet, försörjning och säkerhet tillsammans utgör viktiga delar.

För att möjliggöra en omställning till gröna drivmedel också inom totalförsvaret behöver ansvarig myndighet få i uppdrag beakta eventuella behov av att inkludera etanol, biogas och andra förnybara bränslen i beredskapslagringen av drivmedel. För att det ska kunna göras behövs bland annat en kontinuerlig dialog med Försvarsmakten och Försvarets materielverk.

Personalfrågor och jämställdhet

Tillväxten i Försvarsmakten begränsas i dag av en rad utmaningar gällande personalförsörjningen inom alla försvarsgrenar. Mer behöver göras för att fler ska vilja göra värnplikt, stanna kvar i Försvarsmakten. Det ska också vara attraktivt att återvända till försvarsmakten även om man för en tid valt en civil karriär. Ett holistiskt perspektiv behöver finnas och kreativa lösningar hittas.

Värnpliktigas inflytande och rättigheter

Antalet värnpliktiga ska öka de kommande åren. Antalet värnpliktiga baseras på Försvarsmaktens behov, samtidigt är det viktigt för personalförsörjningen i totalförsvaret att de som tas ut placeras i för dem relevanta befattningar och att kravprofiler matchar faktiska behov. Det ökar chansen för att fler ska vilja stanna kvar i försvaret efter avslutad grundutbildning. I dag är kravprofilen ofta högre på många befattningar än innan 2010 då värnplikten avskaffades, det kan finnas skäl till det men det kan också vara så att de emellanåt är för högt ställda. Därför är det bra och nödvändigt att Försvarsmakten kontinuerligt ser över vilka krav som ställs på olika befattningar. Modern krigföring handlar om mycket mer än bara muskelstyrka och snabbhet. Det handlar lika mycket om att kunna skaffa sig lägesförståelse, orientera sig, vara en del av ett team och hantera vapen och annan utrustning.

Värnplikt som företeelse är ett ingrepp i den enskilda individens liv och därför är det extra viktigt att de villkor man har under värnplikten är goda. Centerpartiet har lagt

många förslag för att värna värnpliktigas inflytande och rättigheter. Vi vill bland annat stärka Pliktrådet och vi menar att regeringen bör lägga fram förslag som förbättrar medinflytandet för totalförsvarspliktiga. För vår del visar en kartläggning om jämställdhet som vi tidigare gjort att det formella medinflytandet för värnpliktiga behöver ses över för att bli bättre och framför allt stå oberoende från Försvarmakten organisatoriskt. Medinflytande står på två ben: det formella och det informella där förtroende byggs mellan människor. Därtill vill vi att dagersättningen för värnpliktiga ska indexregleras på samma sätt som CSN-bidrag samt att förplägnadsersättningen behöver bli mer verklighetsbaserad och reflektera de kostnader den är avsedd att täcka. Också förplägnadsersättningen bör indexregleras.

Jämställdhet inom försvaret

Andelen kvinnor inom Försvarmakten och bland de värnpliktiga har ökat. Men det är en lång väg kvar innan organisationen som helhet kan sägas uppnå högt ställda krav på en jämställd könsfördelning.

De senaste åren har generellt sett arméförbanden varit sämre än flygvapenförbanden och marinens flottiljer på att uppnå jämställd rekrytering. Det kan finnas flera förklaringar till skillnaden mellan vapenslagen. Som skäl till skillnaderna har Försvarmakten angett att teknikutvecklingen gör att vissa arbetsmoment underlättats inom marinen och flygvapnet samt att stereotypa föreställningar om armén som ”manlig” gör att färre kvinnor söker sig dit. Man vill få fler kvinnor intresserade genom bland annat skolinformatörer, och antalet kvinnor som är skolinformatörer har ökat vilket är vällovligt men troligtvis inte tillräckligt. En rad åtgärder är nödvändiga för att också göra armén attraktiv för kvinnor. Utan höga målsättningar kommer försvaret inte komma till rätta med snedrekryteringen till värnplikten. Därför bör ett långsiktigt mål för antalet kvinnliga värnpliktiga sättas till 40 procent år 2030 och arbetet med aktiva åtgärder för att nå dit behöver intensifieras.

Bättre uppföljning av jämställdhetsarbetet

Centerpartiet genomförde under våren 2021 ett antal intervjuer med personer som under kortare eller längre tid hade arbetat inom Försvarmakten; några var fortfarande anställda, andra hade efter mångårig tjänstgöring avslutat sina uppdrag och sin anställning. Vi pratade med kvinnor och män med olika befattningar, inom olika försvarsgrenar. Vi var också i kontakt med Officersförbundet. Fram trädde en bild av en arbetsplats där försvarsmaktsledningens ord, alla policyer och handlingsplaner inte fått

genomslag fullt ut i organisationen, allra minst ute på förbanden. Dock ska sägas att också förbanden både arbetar med värdegrundsfrågor och har planer för likabehandling och jämställdhet. Intrycket vi fick från våra samtal var att arbetet inte sker systematiskt utan drivs av eldsjälarna som inte ersätts när de slutar och att policyer och handlingsplaner inte alltid följs upp av högsta ledningen vid förbandsbesök. Vi hörde om befäl på förband som blundar, lägger dövörat till och inte tydligt visar att det är viktigt att policyer och handlingsplaner får genomslag och praktisk betydelse. Något som dock nämnades som mycket positivt och värdefullt av det som Försvarsmakten gör var de kvinnliga nätverk för värnpliktiga som finns ute på förbanden och där frågor och utmaningar dryftas och man kan ta stöd av varandra och kollegors erfarenheter.

Den bild Försvarsmakten gav i sin årsredovisning för 2023 antydde att resultaten av vår intervjuundersökning fortfarande gällde. Man skrev bland annat att ”Försvarsmaktens senaste medarbetarundersökning påvisar att myndigheten inte uppfattas som en kvalitativt jämställd organisation bland anställd personal.” En dylik redogörelse saknas dock i årsredovisningen för 2024 även om man där redovisar en rad insatser man arbetar med när det kommer till jämställdhet. Den tidigare medarbetarundersökningen visade bland annat på ojämställda förutsättningar, där kvinnor i lägre utsträckning än män upplever likabehandling, exempelvis i hur man värderas och får sin kompetens tillvaratagen. Undersökningen visade även att det fanns utmaningar med ovälkommet beteende (samlingsnamn för kränkande särbehandling, trakasserier, sexuella trakasserier och repressalier) och tystnadskultur. Den största riskfaktorn för att uppleva ovälkommet beteende är att vara kvinna, oavsett personalkategori. Försvarsmakten behöver med andra ord göra mer, både genom de jämställdhetsutbildningar som genomförs, men också genom andra insatser för att stärka jämställdheten i organisationen.

Baserat bland annat på våra intervjuer menar vi att det är nödvändigt att förbandens arbete för jämställdhet och medinflytande tas upp och bedöms vid alla träffar mellan försvarsmaktsledning och förbands- och/eller regementsledning. Ingen i ansvarig position ska komma undan med att bara säga det som förväntas utan att också arbeta aktivt med jämställdhet i den egna organisationen.

Fullgod utrustning också för kvinnor

Ett återkommande sorgebarn inom Försvarsmakten har varit oförmågan att säkerställa klädnad, uniformer och skydd som också passar kvinnors kroppar. Som inte skaver, som inte är i fel storlek, som inte begränsar sikt eller sitter dåligt och därmed ger sämre

skydd. Centerpartiet har lyft denna fråga i utskott och i dialog med försvarsmaktsledningen. Löften har getts om att frågan är på väg att lösas. Under 2023 inköptes nya specialanpassade kroppsskydd för första gången anpassade för kvinnor, det är positivt men Försvarsmaktsledningen behöver säkerställa att kvinnliga soldater kan genomföra övning och strid med utrustning och skydd som inte hämmar dem, begränsar deras eller gruppens förmåga att strida eller som gör ont över tid. Det handlar i grund och botten om överlevnad, om att kvinnor inte ska utsättas för större risker än män.

Försvarsmakten som attraktiv arbetsgivare – fler ska vilja stanna kvar

Personalförsörjningen är som nämnts en av de största utmaningarna för Försvarsmakten. Personal- och kompetensbrist har inom alla försvarsgrenar varit en viktig förklaring till att tillväxt och förmågeutveckling inte kunnat ske som planerat. Till det finns många förklaringar, bland annat är det en konsekvens av Rysslands krig mot Ukraina och hoten mot oss och våra grannländer med stort militärt stöd till Ukraina samt ökade krav på beredskap. Utan tillgång till personal är det svårt att uppnå krav på beredskap och ökad gripbarhet för krigsförbanden. På samma sätt försvårar det för försvarets möjlighet att växa ute i landet och att utbilda fler värnpliktiga.

Personalförsörjningen behöver utvecklas på ett sammanhållet och ändamålsenligt sätt och även i fortsättningen baseras på totalförsvarsplikt, inklusive värnplikt, samt kontrakterade soldater och anställda soldater och befäl, officerare och civilanställda.

För Centerpartiet är det uppenbart att åtgärder behövs både i ett kort och i ett långt perspektiv för att hitta lösningar för en hållbar personalförsörjning framåt. Centerpartiet har lagt fram en rad förslag för att förbättra situationen för anställda inom Försvarsmakten.

En lågt hängande frukt är att antingen förlänga yrkessoldaternas visstidsanställningar på åtta plus fyra år, eller att vid behov låta personal gå vidare inom Försvarsmakten och erbjudas utbildning och tjänster som exempelvis specialistofficerare. Då kan den erfarenhet som byggts upp under 12 år finnas kvar inom Försvarsmakten.

För att också gynna officersförsörjningen framåt är det viktigt att utbilda kompanibefäl och plutonsbefäl, vilket skapar ett flöde in i yrket. Villkoren för officersaspiranter är också viktiga i sammanhanget. Aspiranter ska inte ha sämre villkor än andra studenter vad gäller exempelvis inkomsttak, bidrag/ersättning och andra villkor såsom försörjningsansvar för makar och så vidare. Nu genomförs justeringar av vissa ersättningar och det är välkommet. Vi menar emellertid att det alltså finns behov av en översyn av förordning (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga. Exempelvis

bör en sådan översyn ta hand om de behov av indexering av ersättningar i enlighet med vad vi ovan beskrivit.

En annan åtgärd vi menar behövs handlar om höjd pensionsålder så att den följer samma regelverk som gäller i samhället i övrigt. Den kompetenser och kunskaper som erfaren personal besitter är värdefull att ta tillvara inom Försvarsmakten. Reservofficerare behöver samtidigt få rätt till tjänstledighet och begränsningen att en reservofficer bara får tjänstgöra i högst tre år under en åttaårsperiod behöver förändras. Det skulle bidra bra både i grundorganisationens utbildningsverksamhet såväl som i olika Natostaber som ska bemannas framöver.

Lönerna för anställda inom Försvarsmakten förhandlas i enlighet med gällande arbetsmarknadsmodell av parterna. Det är dock viktigt att Försvarsmakten kan erbjuda goda villkor och goda incitament för den som är intresserad av att söka sig till eller stanna kvar i ytterligare några år inom Försvarsmakten. Det behöver också bli mer attraktivt att återvända till Försvarsmakten efter några år i civil karriär. Goda incitament innebär inte bara god löneutveckling och karriärmöjligheter utan också ett arbetsliv som gör att karriär och familj går att kombinera. Det är för många officerare som lämnar Försvarsmakten i förtid. I takt med att försvarsanslagen nu ökar torde Försvarsmaktens möjligheter att erbjuda goda incitament och arbetsvillkor öka.

Veteraner

Sveriges veteranpolitik behöver fortsätta att utvecklas. I takt med att fokus tydligare riktas mot nationellt försvar av Sverige och att försvaret av Sverige också kan komma ske i andra länder inom ramen för Nato kan veteranbegreppet behöva vidgas och omfatta fler. I dag är veteranpolitiken i första hand förknippad med personal som deltagit vid internationella insatser i tredje land.

Centerpartiet anser att de soldater och officerare, men även civilanställda, som genomför utlandsmissioner ska mötas med stor respekt och det är viktigt att det finns ett ordentligt omhändertagande efter en genomförd mission. Samtidigt har ofta familj och nära anhöriga ett stort ansvar hemma, och de kan av naturliga skäl känna oro under tiden missionen pågår. Vi anser att mer behöver göras för att militära och civila veteraner samt deras anhöriga ska få stöd som står i proportion till de risker och påfrestningar de utsätts för.

Militärt stöd till Ukraina

Sverige, EU och Nato har gett omfattande militärt stöd och finansiering till Ukraina, något som Centerpartiet fullt ut står bakom. Men vi behöver göra än mer. Trots att Sverige gradvis skickat allt tyngre vapen och mer stöd till Ukraina, är det inte tillräckligt. För att svensk försvarsförmåga inte ska påverkas negativt är det samtidigt viktigt att svenskt militärt stöd till Ukraina systematiseras. Ad hoc-lösningar och snabba beslut försvårar möjligheten att stötta på bästa sätt och kräver dessutom ineffektiv omfällsplanering. Sverige måste därför, i nära dialog med Ukraina och Natoländerna, ta fram en långsiktig plan som regelbundet uppdateras, för hur det svenska militära stödet kan skalas upp över tid. Planen bör innehålla både vilka vapen och försvarssystem som ska skickas, men också en plan för eventuell utbildning av ukrainska soldater i Sverige på de system vi skickar. Därtill bör planen beskriva hur reparationsstöd och nödvändig logistik kan utformas och ta upp hur vi säkerställer återanskaffning av materiel till vårt eget försvar.

Centerpartiet har länge drivit på, tyvärr utan stöd från Tidöregeringen, för att skicka Gripenplan till Ukraina. Detta för att stödja Ukraina i sitt luftförsvar jämte F-16-koalitionens stöd. Ukraina har länge efterfrågat Gripen. Tyvärr har inte deras behov och önskemål fått styra.

Regeringen behöver snarast komma med ett nytt besked om att skicka JAS Gripen till Ukraina. Gripen och F-16 måste kunna operera tillsammans i Ukraina precis som inom Nato. Gripen skulle innebära en avsevärd förstärkning av Ukrainas luftförsvar och kraftigt förbättra deras möjligheter att försvara sig mot de ryska angreppen. Ett snabbt besked om att leverera JAS Gripen till Ukraina innebär också att planering omedelbart kan påbörjas, precis som var fallet för F-16. Då kan utbildning av piloter inledas samtidigt med forordandet av en gedigen och långsiktig reparations- och logistikkapacitet. Centerpartiet anser att regeringen med ett nytt löfte klargör ett snabbspår för att kunna skicka Gripen. Ukraina slåss för sitt territorium och liv offras varje dag. De ska inte behöva vänta ytterligare för att vi inte i tid vidtagit tillräckliga åtgärder för utbildning av piloter, reparation och logistik.

Vidare behöver stödet till Ukraina fortsatt hållas utanför statsbudgeten i en särskild Ukrainafond. Den ska i sin helhet och omedelbart vara tillgänglig för stödet till Ukraina och motsvara en procent av BNP per år.

Stärkt cyberförsvar

När statsminister Thorbjörn Fälldin beordrade ÖB att Försvarsmakten skulle hålla gränsen under ubåtskrisen med grundstötningen av U137 i Karlskrona skärgård så hade Sverige förmågan att göra så. Någon riktig gräns går inte att hålla i cyberrymden, men en svensk statsminister måste ha medlen att på ett aktivt sätt skydda svenska intressen också på den digitala arenan. Kopplingarna mellan infrastruktur, psykologiskt försvar och samhällets totala försvarsförmåga är digitala och avgörs i en digital arena där frågorna hänger ihop. Sverige attackeras varje dag digitalt, och behöver ha förmågor som motsvarar hotet. Sverige utsätts i dag för cyberattacker av andra stater såväl som statsunderstödda aktörer i geopolitiska, ekonomiska och försvarsmässiga syften. Ofta är de som genomför dessa attacker anonyma och metoderna gör det möjligt för de skyldiga att förneka sin inblandning. Det finns en uppenbar risk för att fientligt sinnade länder och aktörer kommer undan om de vare sig avslöjas eller straffas.

Kostnaden för den som genomför aggressiva statsunderstödda cyberaktiviteter mot Sverige måste höjas, och det rejält. Det är en del av vårt lands motståndskraft att kunna agera när vi utsätts. Eftersom det psykologiska försvaret av Sverige börjar i avslöjandet så är det viktigt att också från politiskt håll vara tydlig med att Sverige utsätts för andra staters cyberangrepp, och att vi har en hotbild mot oss. På så vis kan medborgarna agera utifrån kända fakta. Därtill bör övervägas om ytterligare åtgärder såsom sanktioner och diplomatiska utvisningar behövs i varje enskilt fall. Hade det funnits ett internationellt regelverk och internationella normer hade sådana beslut underlättats. Sverige bör med likasinnade inom Norden, EU och i det transatlantiska samarbetet arbeta för en gemensam ordning så länge ett globalt regelsystem saknas.

Sverige behöver ha förmåga att snabbt kunna skydda viktiga tillgångar, spåra angripare, störa angripare och slå tillbaka mot angripare. Försvarsmakten har i dag ansvaret för detta och kan genomföra både defensiva och offensiva operationer. De defensiva operationerna syftar till ett försvar av informationssystem för att förneka motståndaren möjlighet att påverka svenska nätverk. Offensiva operationer handlar om att förhindra motståndaren från att genomföra angreppen, bland annat genom att attackera motståndarens system eller genomföra andra aktiviteter som får motståndaren att avbryta attacken. Förmågan att utföra båda dessa typer av operationer behöver utvecklas. För att belysa ett eventuellt behov av att ytterligare stärka cyberfrågornas vikt i Försvarsmakten vill Centerpartiet också utreda om det finns ett behov av att införa ytterligare en cyber-försvarsgren jämte armén, flygvapnet och marinen.

Civilsamhällets kraft och de frivilliga försvarsorganisationerna ligger sedan länge Centerpartiet varmt om hjärtat. Alla i Sverige ska kunna bidra till totalförsvaret, även om ens intresse och kompetens i huvudsak inte finns inom det traditionellt militära området. Samhällets förmåga att stå emot och återhämta sig från cyberattacker måste bli bättre. Vi vill därför att ett cyberhemvärn ska inrättas. Cyberhemvärnet ska bidra till att stärka samhällets förmåga att hantera stora cyberattacker, och bidra till att vi kan stå emot otillbörlig informationspåverkan under höjd beredskap och ytterst krig. Cyberhemvärnet ska också ha uppgifter inom det psykologiska försvaret. På så sätt kan vi tydliggöra sambandet mellan cyberdomänen och psykologiskt försvar. Cybervärnet ska utgöra en aktiv del av totalförsvaret med kompetens som kan nyttjas av olika aktörer som själva saknar tillräcklig kompetens. Det blir en förstärkningsresurs på samma sätt som vissa andra kritiska resurser frivilliga redan gör inom ramen för de frivilliga försvarsorganisationernas arbete.

Det saknas i dag kompetens både på bredden och spetsen för att kunna minska det ständigt vidgade glapp som finns mellan en accelererande digitalisering och en god cybersäkerhet. Både det politiska systemet, offentlig sektor och allmänheten i övrigt ligger i mångt och mycket efter i förståelse för den faktiska hotbilden, och åtgärderna och skyddet är inte heller dimensionerade för den hotbild vi ser.

Inom området nationell säkerhet finns i dag kompetens om både hot och sårbarheter och det är också här som satsningar har gjorts senaste åren i form av inrättandet av ett antal cybersoldater inom Försvarsmakten och etablerandet av ett nationellt cybersäkerhetscentrum. Men på sikt är kompetensförsörjningen en stor utmaning också här. Inrättandet av ett cybercampus på Kungliga tekniska högskolan, KTH, är ett viktigt steg på vägen.

Centerpartiet anser sedan länge att folkrörelserna, och inte minst studieförbunden, är en viktig kraft som behöver tas tillvara. Dessa organisationer kan spela en viktig roll för att höja cyberkompetensen på bredden. Tillgången till yrkeshögskoleutbildningar är också viktiga och vi ser potential i att de utvecklar och breddar utbildningar på detta område. Det finns också behov av initiativ för att fånga upp och sprida intresse för cybersäkerhetsfrågorna bland ungdomar. Här skulle exempelvis Försvarshögskolan kunna få uppdraget att genomföra nationella tävlingar för universitets- och gymnasiestudenter. Det behövs fler incitament kring dessa frågor, exempelvis genom stipendier för studerande och möjligheter att representera Sverige i internationella tävlingar.

Räddningstjänst och krisberedskap – en del av vårt civila försvar

Sverige har återupptagit totalförsvarsplaneringen. En logisk följd av det förändrade säkerhetsläge vi sedan en tid befunnit oss i. Totalförsvaret består av det militära försvaret och det civila försvaret. En viktig del i arbetet är att också se till att vi har en god krisberedskap i hela landet. Räddningstjänsten är en viktig aktör i detta sammanhang som påverkar människors trygghet i vardagen.

En likvärdig räddningstjänst i hela landet

Centerpartiet har under många år uppmärksammat att svensk räddningstjänst behöver utvecklas för att alla som bor i Sverige, i städer och i våra landsbygder, ska ha samma rätt till trygghet och säkerhet. I dag är ojämlikheten för stor. Vi var först med att under sommaren 2018 kräva att Sverige skulle köpa in flygande brandsläckningsresurser för att stärka beredskapen mot skogsbränder. Vi välkomnar att vårt förslag har blivit verklighet. Med ett förändrat och varmare klimat är det troligt att behoven av denna typ av resurser kommer att öka. Sverige ska fortsatt bidra till EU civilskyddsmekanism med tillgängliga resurser då andra länder drabbas. På samma sätt ska Sverige vid behov också kunna ta emot stöd av andra EU-länder.

Under många år har det varit svårt att rekrytera deltidsbrandmän, inte minst i Sveriges på landsbygder. Det finns goda exempel på kommuner som lyckats bredda sin rekrytering med enkla medel och dessa goda exempel behöver spridas så att andra kan ta efter. Här bör Myndigheten för civilt försvar i samarbete med Sveriges kommuner och regioner göra mer och samla goda exempel på kommuner som lyckats i sin rekrytering. Likvärdigheten och tillgången till trygghet runt om i landet beror inte bara på personalförsörjningen. Snabba ingripanden försvåras också återkommande när inte närmaste station kallas ut till en händelse. Skälet kan vara en länsgräns eller ett annat räddningstjänstförbund som ansvarar för området där händelsen inträffat. Det innebär att en annan räddningstjänst kallas in även om det finns andra stationer på närmare håll som skulle kunna gripa in snabbare. Ett rimligare agerande är att närhetsprincipen, inte administrativa gränser, bör avgöra vilken räddningstjänst som kallas ut på en händelse.

Trots att det finns en nollvision och fokus läggs på ett systematiskt brandskyddsarbete ökar antalet dödsbränder i Sverige. Den nollvision som Myndigheten för civilt försvar, tidigare Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, har uttalat tycks inte ha gjort skillnad och behöver få mer tyngd. Att minska risken för dödsbränder faller inte bara på en aktör såsom räddningstjänsten. Ofta behöver perspektivet finnas med hos hemtjänst och arbetsterapeuter, i bostadsanpassningar och via stöd i hemmet

för äldre. Utgångspunkten är att se till varje individs förutsättningar och sårbarheter, ett individuellt brandskydd. Därtill kan dialogen och samverkan mellan Myndigheten för civilt försvar som tillsynsmyndighet och kommunerna stärkas. Centerpartiet föreslår att regeringen behöver återkomma till riksdagen med förslag på hur en nollvision mot dödsbränder kan formuleras och stadfästas och vilka åtgärder man avser vidta för att minska antalet dödsbränder.

Regeringen behöver också ta ett större ansvar för att se till att kommunerna rättsligt har de verktyg de behöver och att stödet till kommunerna ökar genom fler utbildade brandmän runt om i landet. Utbildningen av räddningstjänstpersonal sker i dag främst genom Myndigheten för civilt försvars utbildningar. Dessa ges på olika nivåer. Det är viktigt för likvärdigheten i landet att utbildningar inom räddningstjänsten ges i en utsträckning som motsvarar kommunernas behov av utbildad personal, både deltid och heltid. Nödvändiga förstärkningar kan fortsatt behöva göras som svarar mot kommunernas behov av utbildning. Genom fler utbildningsplatser för brandmän ökar också den statliga närvaron runt om i landet. Inte minst kan specialistkompetensen för brandmän och räddningsledare att bekämpa stora skogsbränder behöva utvecklas. Detta då stora delar av Sverige består av skog, men också eftersom stora skogsbränder troligtvis blir fler med ett varmare och torrare klimat. Centerpartiet vill därför se en specialistutbildning för brandmän i hur stora skogsbränder bäst bekämpas.

Drönare har blivit ett allt viktigare verktyg för räddningstjänsten att använda inför och vid en insats. Genom ökad användning av drönare kan räddningstjänsten snabbare och smidigare skaffa sig en överblick över ett potentiellt insatsområde, kanske lättare lokalisera en skogsbrand eller var en olycka längs en vägsträcka utan mobiltäckning har skett. Drönare kan också förses med exempelvis hjärtstartare och potentiellt nå en person med hjärtstopp snabbare än vad en utryckande brandbil hade kunnat. Det krävs i dag tung byråkrati och dyra abonnemang för att ska få tillstånd att använda drönare, något som mindre räddningstjänster inte alltid mår med. Det kan jämföras med privatpersoner som inte behöver betala någon abonnemangsavgift. Vi vill därför förenkla byråkratin för räddningstjänster att använda drönare.

Civilplikten har aktiverats inom räddningstjänsten och elberedskapen. När det gäller civilpliktiga inom räddningstjänsten är det viktigt att utbildningen och placeringen av dessa förläggs lokalt. För Centerpartiet är det viktigt att civilpliktiga också i så stor utsträckning som möjligt rekryteras från lokalsamhällen runt om i landet och sedan placeras och delvis utbildas i de lokala räddningstjänstorganisationerna. Vi vill inte se

en central funktion utan koppling till lokal räddningstjänst och de förutsättningar som råder i olika delar av landet. Med lokal närvaro, kännedom och civilpliktiga rekryterade lokalt kan i bästa fall också rekryteringsbasen till deltidssbrandkåren öka.

I uppbyggnaden av räddningstjänst som kan verka i händelse av krig är det viktigt att dra lärdomar av vilka utmaningar som den ukrainska räddningstjänsten (State Emergency Services of Ukraine, SESU) ställts inför samt hur de har löst de problem som uppkommit.

Jämställdhet inom räddningstjänsten

I dag är en stor majoritet av brandmännen män och endast 8,8 procent är kvinnor. Men också här har kommunerna kommit olika långt. Många traditionella föreställningar om vad det innebär att vara brandman lever kvar. Det finns räddningstjänster som genom enkla lösningar har lyckats bredda rekryteringsbasen och därmed också minskat antalet vakanser i deltidstyrkorna. Det handlar om att se över kraven inom olika områden. Exempelvis om man måste ha C-körkort eller kan köpa in mindre fordon där det räcker med B-körkort. Exempel finns på räddningstjänster som gjort just detta med goda resultat. Det handlar också om att anpassa stationernas utformning för att passa både kvinnor och män, exempelvis genom separata omklädningsrum.

Att hela landet har en väl fungerande räddningstjänst blir viktigt inte minst då vi utvecklar ett nytt civilt försvar inom vilket den kommunala räddningstjänsten kommer ha en viktig roll att spela. Då går det inte bortse från den rekryteringsbas som halva befolkningen utgör. Sammantaget ger det bättre verktyg för ett likvärdigt skydd i hela landet.

Klimatanpassning ökar vår trygghet

Hela samhället påverkas av det förändrade klimatet. Under lång tid har det blivit allt tydligare hur sårbart vårt moderna samhälle är inför konsekvenserna av ett varmare klimat med fler skogsbränder, kraftigare skyfall, smältande isar och allvarligare värmeböljor. Det räcker inte att minska utsläppen och bromsa den globala upphettningen, vi måste också anpassa våra samhällen efter det förändrade klimatet. Det innebär att vi behöver vidta åtgärder för att klimatanpassa samhället. Anpassning behöver ske inom samhällsplaneringen, men också kopplat till vatten och avlopp, energiförsörjning, skogsbruk, jordbruk, industrier och besöksnäring. Vi behöver klimatanpassa såväl befintlig som ny infrastruktur.

Skyfall, höga vattenflöden, översvämningar, värmeböljor och torka kommer leda till markant försämrade förutsättningar att erbjuda VA-tjänster av den standard vi vant oss vid. Också ur ett beredskapsperspektiv är tillgången till rent dricksvatten en viktig fråga, inte minst i den fortsatta totalförsvarsplaneringen. Ju robustare den grundläggande vatteninfrastrukturen är desto mindre är sannolikheten för att dricksvattnet ska bli otjänligt. Tyvärr finns i dag ett mycket stort investeringsbehov i VA-näten, och det kommer att vara en stor utmaning att hantera under de kommande åren. Ur ett beredskapsperspektiv har frågan om tillgången till rent dricksvatten ytterligare dimensioner. Tidigare har vi inte behövt ta ställning till potentiella konkurrenssituationer mellan exempelvis jordbruket, energiproduktionen, välfärden och dricksvatten men framöver är det troligt att intressekonflikterna kommer att öka.

Sårbarheter inom dricksvattenförsörjningen kan mycket väl också vara sådant som kartläggs av en antagonist som vill skada Sverige. Det gäller både digitala sårbarheter och skydd av anläggningar såsom dricksvattentäkt. Frågan är alltså större än en infrastrukturfråga även om sårbarheter och kontaminering av dricksvatten på grund av undermålig infrastruktur ensamt kan orsaka en kris med stora konsekvenser för människor och naturen. Ur ett beredskapsperspektiv handlar det inte bara om infrastrukturen utan också om att uthålligheten stärks och att tillgången på reservvattentäkt, nödvatten, reservkraft och andra kritiska resurser såsom kemikalier för rening finns så att dricksvattenproduktionen kan fortsätta även under störda förhållanden. Utöver det mest fundamentala behovet av dricksvatten är en god vattentillgång också en nödvändig förutsättning för stora delar av livsmedelsproduktionen, industrin och grundläggande välfärdstjänster.

Uppbyggnad av ett modernt civilt försvar

Det finns fortfarande mycket att utveckla inom svensk beredskap nu och på sikt. Centerpartiet kommer fortsätta driva på för att nödvändiga förändringar kommer på plats och att de beslut som redan fattats av riksdagen får genomslag och blir verklighet.

Kriget i Ukraina visar att krig är möjligt också i vårt närområde. Det gör att befolkningsskyddet har lyfts upp på agendan efter att ha legat i träda under lång tid. Det är viktigt också för att uppbyggnaden av ett nytt civilt försvar ska stå på en solid grund. Sårbarheter och risker som finns i vardagen riskerar annars bli ohanterliga under en kris eller i ett civilt försvar.

Tydligare styrning av svensk beredskap

Svensk krisberedskap har länge varit underreglerad i Sverige, och utgått från tre allmänt hållna principer: ansvarsprincipen, närhetsprincipen och likhetsprincipen. Ett antal utvärderingar efter inträffade händelser, bland annat efter de stora skogsbränderna, har velat ersätta och tydliggöra dessa principer. Inte minst har ändamålsenligheten i ansvarsprincipen ifrågasatts. Ansvariga regeringar har dessvärre inte tagit frågan på allvar. Samtidigt kvarstår samma erfarenheter från större fredstida kriser i närtid. I utvärderingarna av snökaoset på Europaväg 22 och grundstötningen med oljeutsläpp av färjan Marco Polo konstateras att det var svårt att kartlägga ansvar och roller mellan aktörerna samt att övergripande och gemensam lägesbild saknades. Det saknades gemensam inriktning och samordning av insatser och resurser vilket påverkade effektiviteten negativt. En slags handlingsförklaring tycks ha uppstått och beslut som behövde fattas, fattades inte i tid. Givet både tidigare års utvärderingar av större kriser, tidigare rekommendationer av ansvariga myndigheter samt observationer från coronapandemin anser Centerpartiet att mer behöver göras för att säkra handlingskraft och ansvarstagande i den fredstida krisberedskapen. Det är rimligt ändamålsenligheten i de tre principerna utvärderas och vid behov revideras för att få till en tydligare styrning av samhällets krisberedskap som också är hållbar i ett nytt civilt försvar. Svensk beredskap behöver överlag bli mer långsiktig och problem och svårigheter som är väl kända tas tag i på ett tidigt stadium. Detta för att vi både ska kunna rusta oss för fredstida kriser och sådana som kan inträffa i händelse av krig.

Totalförsvaret behöver präglas av beslutsamhet, snabbhet, anpassningsförmåga och pragmatism. Det vill säga mycket av det som svensk krisberedskap lidit brist på, bland annat för att regelverket antingen inte funnits på plats eller inte tillåtit det. Förmågan till ledning i totalförsvaret behöver utvecklas, inom olika ledningsnivåer och mellan dem. Förmågan att kunna fatta beslut också vid osäkerhet behöver utvecklas på alla nivåer, i allt från krisstaber i våra kommuner till det politiska ledarskapet ända upp till regeringen och allt däremellan. För det ska bli möjligt behöver styrningen av inte minst den fredstida krisberedskapen bli tydligare, mer reglerad och hänga samman med totalförsvarsperspektivet, för en sömlös övergång med minskad sårbarhet och otydlighet kring roller, ansvar och regelverk. Mandat måste vara kända och övade i förväg.

Ytterligare åtgärder för styrning, ledning och ökad motståndskraft

Den 1 oktober 2022 trädde ett antal förändringar i kraft för att skapa en bättre struktur för ökad motståndskraft i det civila försvaret. Det är välkomna förändringar som i

många avseenden kommer att ge både en tydligare uppdragsbeskrivning för statliga och regionala myndigheter samt för att bredda samverkansstrukturerna, nationellt, regionalt och inom och mellan sektorer.

Kommuners och regioners roll i systemet, i den större helheten, behöver tydliggöras och stödet till dem måste bli tydligare och bättre. Med det ansvarssystem som nu utvecklas finns också en risk att förväntningar och krav på kommuner och regioner ökar, men inte stödet eller resurserna. Finansieringsprincipen behöver fortsatt följas.

I höjd beredskap och krig är det nödvändigt att beslut kan fattas decentraliserat så nära verksamheten som möjligt. Det är först när en aktör inom givna ramar och med de resurser den förfogar över inte kan lösa sin uppgift som en högre instans ska kopplas in. Vid höjd beredskap och krig ska ledningsstrukturerna borge för att samhällets samlade resurser kan fördelas, inriktas, prioriteras och samordnas för att åstadkomma största möjliga effekt. Den förmågan och de mandaten kan också behöva finnas för framtida stora kriser, inte minst för att undvika parallella ledningssystem.

Eftersom beslutfattandet på kommunal nivå är så viktig är det nödvändigt att en översyn också görs för hur ledamöter i kommun- och regionstyrelser ska kunna fullfölja sina uppdrag också under höjd beredskap och krig. Under höjd beredskap och krig har både kommun- och regionstyrelserna det politiska ansvaret för all ordinarie verksamhet och ledningen för kommunens eller regionens del av det civila försvaret. En ledamot i kommunstyrelsen kan dock inte krigsplaceras i sin roll vilket innebär att vid höjd beredskap kan stora delar av politiska kommun- och regionledningar runt i Sverige kallas in till sina ordinarie krigsplaceringar och därmed förhindras att utföra sitt politiska uppdrag. Det kan leda till sämre ledning, svårigheter för ansvarsutkrävandet och svagare demokratisk förankring av de politiska beslut som fattas. Syftet med att öva i fredstid urholkas också om den utbildade och övade ledningen inte finns tillgänglig att leda när det som bäst behövs. Centerpartiet menar därför att det kan finnas behov av att stärka den politiska ledningens möjlighet att leda i höjd beredskap och krig, samt av att se över om regelverket behöver ändras i syfte att kunna krigsplacera ledande politiska företrädare.

Funktionskrav i samhällsviktig verksamhet och civila planeringsramar

Totalförsvarsperspektivet behöver genomsyra fler politikområden så att sårbarheter inte byggs in i system och verksamheter. I dag är det heller inte möjligt att prioritera kritiska leveranser till samhällsviktiga verksamheter. Myndigheten för civilt försvar har tidigare konstaterat att funktionalitet och kontinuitet i samhällsviktig verksamhet behöver

stärkas. Med större krav på funktion och kontinuitet i samhällsviktig verksamhet behöver staten också i större utsträckning än i dag stödja kommuner och regioner i att utveckla krisberedskapen. Centerpartiet har både i stämmobeslut och riksdagsmotioner fört fram att funktionskrav på samhällsviktig verksamhet tas fram.

Det är tydligt att det finns en osäkerhet bland många aktörer, inte minst hos kommuner och regioner för vad man ska planera för. Vad det innebär att ha en god förmåga till civilt försvar och vilken dimensionering man behöver förhålla sig till i upphandlingar och så vidare. Här skulle statens stöd kunna bli bättre och tydligare. Förutom att funktionskrav behöver tas fram för samhällsviktig verksamhet så behöver regeringen, på samma sätt som man gjort för det militära försvaret, ta fram civila planeringsramar. Det skulle vara en viktig planeringsförutsättning och ett gott stöd för kommuner och regioner såväl som statliga myndigheter och näringsliv. Det skulle också leda till en likvärdig beredskapsutveckling i hela landet så väl som att civila försvaret och militära försvaret då kan planera utifrån likvärdiga förutsättningar.

Ny funktion för kunskapsstöd

Säkerhetspolisen (Säpo) har pekat på bristande kunskaper och säkerhetskyddsarbete generellt i Sverige men också på landets lärosäten. Säpo har också upptäckt utländskt spioneri vid svenska universitet och högskolor. Centerpartiet menar att det är dags att alla verksamhetsutövare, inklusive de svenska lärosätena tar sitt uppdrag på allvar och höjer medvetandenivån och kunskapsnivån generellt och kontinuerligt om hot, risker och behov av skydd i och av den egna verksamheten. Samtidigt är det komplexa frågor och därför behöver staten kunna stödja vid säkerhetsanalys av forskningsdata och prövning av anställningar, exempelvis genom att inrätta en statlig funktion för kunskapsstöd.

Stärkt frivilligheteten och frivilliga försvarsorganisationernas roll

De frivilliga försvarsorganisationerna verkar över hela landet och har en viktig roll både i den fredstida krisberedskapen och i ett civilt försvar. Dessa organisationer är mycket viktiga ur ett folkförankringsperspektiv.

De frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet täcker många olika och viktiga områden. Centerpartiet har länge drivit att vi vill stärka frivilligorganisationerna och deras förutsättningar att bidra vid fredstida kriser och i det civila försvaret. När det civila försvaret nu stärks kommer frivilliga insatser att spela en större roll i befolkningsskyddet. Civilsamhällets aktörer kan ha en aktiv roll både i den operativa

krishanteringen men också i det konsekvensförebyggande arbetet. Medborgarnas egen motståndskraft är avgörande i det civila försvaret, och för att kommunens kraftansträngningar ska kunna riktas mot dem med störst behov. Den som kan klara sig själv ska också göra det och det ställs också höga förväntningar från statens sida att medborgarna ska klara sin egen försörjning av vatten, mat, kommunikation och värme i bostaden i sju dagar. Det är lång tid, och många människor kommer ha svårt att klara detta. Kunskapen om hemberedskap och hur man klarar sig själv behöver bli bättre på bred front. Därför är arbetet med kunskapshöjande insatser viktigt. Civilsamhällets aktörer och frivilliga försvarsorganisationer har en viktig roll att öka kunskapen bland allmänheten.

För att samhället ska kunna nyttja frivilliga insatser är det viktigt att ansvariga aktörer också planerar in att använda sig av frivilliga under krishantering. De behöver komma in i planeringen, utbildningen och övningar på ett mer systematiskt sätt. Därtill behöver avtal och överenskommelser skrivas. Frivilliga kan erbjuda både expertstöd inom olika sakområden och skapa uthållighet i organisationen.

De frivilliga försvarsorganisationerna kan också utvecklas genom en större samverkan med det privata näringslivet. Det finns goda exempel från Röda korset som arbetar tillsammans med företaget Bring för att kunna ordna logistik och transporter med deras chaufförer under en kris. Den organiserade frivilligheten, de frivilliga försvarsorganisationerna och frivilliga resursgrupper, FRG, kommer också återigen ha en viktig roll i det civila försvaret.

Civil personalförsörjning i kris och krig

Det behövs en strategi för hur personalförsörjningen i fredstida kriser och höjd beredskap och krig ska utformas och säkerställas framöver. Det är viktigt att en bredare hotbild, de hybrida hoten och allvarliga fredstida kriser beaktas när en hållbar personalförsörjning för kriser tas fram. För totalförsvaret råder vid höjd beredskap och krig totalförsvarsplikt vilket ger staten särskilda möjligheter att säkerställa personalförsörjningen men det saknas helt för fredstida kriser och hybridhot. Det är bra att både den tidigare och den nuvarande regeringen ser över personalförsörjningen vid höjd beredskap och krig men det är långt från tillräckligt. En översyn av personal- och kompetensförsörjningen i det civila försvaret måste således vara bredare och omfatta också fredstida större kriser.

Försörjningsförmåga och de gröna näringarnas bidrag till samhällets motståndskraft

Sverige behöver en förnödenhetsförsörjning värd namnet. Vi är beroende av omvärlden men ökad självförsörjningsgrad utgör en viktig komponent i uppbyggnaden av totalförsvaret. Här blir kopplingen till både näringsliv och de gröna näringarna tydlig. De gröna näringarna kan stärka vårt samhälles grundläggande motståndskraft och samtidigt bidra till ett hållbart samhälle.

Självförsörjningsgrad, jordbrukets konkurrenskraft, logistik och lagerhållning av nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror samt individens egen beredskap utgör viktiga ingångsvärden att utveckla vidare. Minskad regelbörda skapar bättre förutsättningar för ökad inhemsk produktion. Sverige ska ha en god försörjningsförmåga när det gäller samhällsviktiga varor och tjänster i hela landet. Offentliga aktörer och näringslivet har en viktig uppgift utifrån sina respektive roller. När den nationella samordningen av försörjningsberedskapen utvecklas är det viktigt att näringslivets deltagande och mervärde är tydligt. Här det viktigt att det regionala och lokala perspektivet också finns med så att landets samlade försörjningsförmåga inte begränsas av tillgängligheten till ett statligt centrallager. Decentralisering är en del av motståndskraften.

Frågan statlig lagerhållning är komplex och även om lagring kan behövas i större utsträckning än i dag går det inte att bortse från att svenskt näringsliv, stora och små företag, gröna näringar med flera kommer att behöva vara en del av beredskapsplaneringen framåt. Det är näringslivet som sitter på lösningarna i vardagen och som vet hur lösningarna, exempelvis för produktion, lagerlösningar, logistik och distribution kan utformas. Att bygga upp detta nationellt och statligt utan näringslivet kommer inte vara effektivt och dessutom innebära nya sårbarheter. Det är därför av ytterst stor vikt att näringslivet är med i formuleringen av lösningarna kring försörjningen av viktiga varor och tjänster i hela vårt land. Det ska ske på lika villkor, och här kan mandat för det inrättade näringslivsrådet behöva ses över och de regionala aspekterna tydliggöras. Beredskapssektorernas samverkan och samarbete med näringslivet behöver utvecklas för ökad förståelse för varandra villkor och kompetens.

Svensk försörjning av viktiga varor och tjänster kan inte ses ur ett strikt nationellt perspektiv. Att kunna upprätthålla utrikeshandeln kommer vara av stor vikt också framöver, inte minst för att svenska företag, och inte minst de gröna näringarna, ska kunna bygga motståndskraft och välstånd genom handel. EU-perspektivet på vår försörjningsförmåga kan inte nog understrykas.

Energi- och drivmedelsförsörjning

Energiförsörjningen i Sverige är viktig i fred och under höjd beredskap och krig. Flera olika energislag samverkar i dagens energisystem och det finns flera viktiga beroenden mellan energislagen men också mellan dessa och andra samhällsviktiga verksamheter. I omställningen till fossilfri energi behöver totalförsvarets behov beaktas. Detsamma gäller när ny energiinfrastruktur byggs ut. Sverige är beroende av omvärlden för sin import av råolja. En stor del av den globala råoljeproduktionen sker i oroliga och instabila områden i världen. Detta sammantaget med att användningen av fossil energi är skadligt för klimatet gör att skälen är många att minska användningen och importen av fossil energi till förmån för förnybara och närproducerade energikällor. Beroendet av rysk olja och gas måste upphöra i Sverige och Europa.

Vi är övertygade om att hållbarhet och grön omställning kan bidra till ökad motståndskraft i totalförsvaret. Här kan erfarenheter från Ukraina vara vägledande. Ukraina är i dag en stor importör av begagnade elbilar från Norge helt enkelt för att Ukrainas importerade bensin och diesel först och främst måste gå till att försörja militära fordon och annan samhällsviktig verksamhet. Det har gjort att privatbilismens tillgång på fossila drivmedel begränsats. Det är sannolikt att samma scenario skulle kunna ske också i Sverige i händelse av krig. Förutom elektrifiering av fordonsflottan kan vi också genom att använda biodrivmedel minska beroendet av rysk olja samtidigt som vi stärker den nationella självförsörjningsgraden på drivmedel. En ökad inhemsk produktion av biodrivmedel innebär en ökad trygghet men gynnar också företagandet och skapar arbetstillfällen inom de gröna näringarna. Dessutom produceras biodrivmedel mest effektivt i bioraffinaderier där andra produkter samproduceras, vilket gynnar innovation, teknikutveckling och svensk ekonomi. Sverige behöver en ”tanka-svenskt”-politik som siktar direkt på att få stora mängder drivmedel producerad av svensk råvara. För minskat beroende av rysk olja och fossila drivmedel från andra skurkstater behöver självförsörjningen av biodrivmedel gynnas genom upphandling av beredskapsproduktion av inhemskt biobränsle. Styrmedel behövs men ska inte leda till fördyringar som bärs av bilberoende personer på landsbygden.

Rysslands strategi i Ukraina har också varit att slå ut den ukrainska energiförsörjningen. Detta för att påverka ukrainarnas försvarsvilja och motståndskraft. I Ukraina har småskalig och regional/lokal energiproduktion och ö-drift bidragit till att konsekvenserna sällan blivit nationella. En sammanhållen elförsörjning är i grunden bra men vid större och framför allt långvariga avbrott kan motståndskraften stärkas också i

Sverige genom att kritiska platser förbereds för ö-drift. Det innebär att de viktigaste samhällsfunktionerna fortsatt kan få el utan att vara kopplat till transmissionsnätet. I kombination med lokal energiproduktion samt energilagring minskar detta sårbarheten i systemet och på den lokala nivån. Ö-drift är därmed också en viktig beredskapsåtgärd. För Centerpartiet är det därtill också viktigt att det skapas en mer robust kommunal energiförsörjning och att därigenom skapa bättre förutsättningar för både lokal distribution av el och minskad risk för avbrott i lokal värmeförsörjning.

Det är inte bara robotangrepp som hotar energiinfrastrukturen. I Ukraina har Ryssland också vid upprepade tillfällen genomfört cyberattacker mot denna typ av infrastruktur. Även energisektorn i EU och Sverige har attackerats digitalt i närtid. Inom energisektorn finns därför en stor och befogad oro för hotbilden och avsaknaden av förmågor att stå emot dessa hot. Störningar i energisektorn i Sverige kan dessutom ge effekter i Europa, då Sverige är leverantör till kontinenten. Därför är Sveriges energisektor i ett särskilt utsatt läge. Diskrepansen mellan hotbild och förmåga är stor. Ett stort problem är avsaknad av information och samarbete mellan energiföretagen och myndigheterna, något som påverkar förmågan negativt. Energimyndigheten och MSB måste gemensamt bidra till att stärka motståndskraften i energisektorn genom att förenkla informationsdelning mellan operatörer samt mellan operatörer och myndigheter. Samtidigt måste tillsynsverksamheten skärpas för att säkra kontinuitet vid attacker, och sårbarheter behöver kartläggas. Dessutom måste myndigheterna säkra att aktörerna i sektorn gemensamt övar på händelser med bortfall av IT-tjänster. På så sätt kan motståndskraften i svensk energisektor stärkas rejält.

Centerpartiet vill också påskynda omställningen av arbetsmaskiner till fossilfri drift vilket bidrar till fler fossilfria maskiner inom lantbruket, något som ökar primärproduktionens motståndskraft eftersom också den blir mindre importberoende. Det finns inget som hindrar en liknande utveckling för vissa militära fordon. I takt med att andelen etanol, biodrivmedel och andra förnybara bränslen ökar kan det bli aktuellt att beredskapslagra också dessa drivmedel. Vi vill ge ansvarig myndighet i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol och biogas i beredskapslagringen av drivmedel.

Primärproduktion och livsmedelsförsörjning

Svenskt jordbruk är viktigt för vårt lands totalförsvar. Livsmedelsförsörjningen är viktig i händelse av fredstida kriser såsom avspärrningar och blockader. Men det som verkligen aktualiserat behovet av en god livsmedelsberedskap är att

totalförsvarsplaneringen återupptagits Därför behöver också försörjningstrygghet under kris och krig lyftas. Primärproduktionen behöver vara en del av totalförsvarsplaneringen.

En aspekt av Sveriges försörjningsförmåga är att öka andelen svenskproducerad mat. För att göra det krävs att svenskt jordbruk är konkurrenskraftigt. Goda förutsättningar att bedriva jordbruk i Sverige spelar roll. Att öka och bevara den odlingsbara marken är viktigt ur ett beredskapsperspektiv, inte minst för att kunna ställa om produktion och verksamhet om det skulle behövas. Hur lätt det är att ställa om produktionen beror i sin tur på när på året vi befinner oss, såväl som på vilka insatsvaror som finns tillgängliga mm. För att andelen svensktillverkade livsmedel ska öka, då måste de svenska bönderna få bättre möjligheter att konkurrera med matproducenter i utlandet. Det handlar om allt ifrån att det måste bli billigare att driva jordbruk till att Sverige måste sätta mer press i EU för att andra länder ska närma sig de hårda miljö- och djurskyddskrav som svenska bönder följer.

Andelen svenska livsmedel är dock inte den enda aspekten av en god livsmedelsberedskap vid kris eller kris. Vi ser också att det finns brister i reservkapacitet och i logistik och transporter. Samtidigt som beroendet av fungerande transporter inom livsmedelsindustrin, i allt från att kunna upprätthålla primärproduktionen på enskilda gårdar, till distribution ut till handlare och kund är stort. Vi kan konstatera att det råder brist på åkerier och chaufförer samt repositionsresurser. Att det finns fungerande infrastruktur med möjlighet till omlastning eller byte av transportslag för distribution i hela landet är av stor vikt. Här behöver krigsplaneringen utvecklas. Lagerhållning av inte minst nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror i omsättningslager blir också viktigt när ordinarie försörjningssystem är sårbara.

Utöver de förändringar som behövs för att på övergripande system- och planeringsnivå säkerställa en bättre motståndskraft och ett utvecklat civilt försvar inom de gröna näringarna kan också motståndskraften behöva stärkas på gårdsnivå. En intervjustudie som Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) gjort med lantbrukare kring krisberedskap och sårbarheter visar att korta kriser, såsom strömavbrott efter en storm, i första hand innebär svårigheter för lantbruk som föder upp djur. Strömavbrott gör att ventilationen lägger av, det blir svårt att mjölka och att ge djuren vatten och foder. Om transporter uteblir kan problemen bli så svåra att djur måste nödslaktas. Mest sårbar är kyckling- och grisproduktionen medan nötköttsproduktion och viss mjölkproduktion bedöms vara mindre sårbar.

Längre kriser skapar större problem för jordbrukets möjligheter att verka nationellt och kan få stora samhällskonsekvenser. I studien från SLU, som är skriven innan totalförsvarsplaneringen återupptogs, beskrivs längre handelsblockad med begränsade importmöjligheter. Det är rimligt att anta att en säkerhetspolitisk kris i vårt närområde, potentiellt med krigshandlingar också i Sverige kommer kunna ha liknande konsekvenser på importen, samt ytterligare konsekvenser för jordbrukets möjligheter att verka nationellt, och därmed också befolkningens tillgång på mat och livsmedel.

Beroendena mellan primärproduktionen och andra samhällsviktiga verksamheter är enligt SLU enormt stor. Det betyder att om det blir avbrott i någon annan samhällsviktig verksamhet kan det också få konsekvenser för primärproduktionen. För att minska sårbarheter på gårdsnivå vill Centerpartiet att självförsörjningen av energi och lagerhållning på gård ökar. Allt fler svenska jordbruk har investerat i gårdsnära vind- och solkraft där det finns en teknisk möjlighet att kunna koppla bort sig från nätet och fortsätta producera el till det slutna systemet vid ett elavbrott. Det är en lovande utveckling samtidigt som det också finns en hel del utmaningar, exempelvis när det gäller energilagring. Även om vind- och solkraft än så länge inte är lika tillförlitliga som ett dieselaggregat, så kan det vara ett viktigt komplement.

Ibland är det också lagstiftningen som riskerar skapa sårbarheter i händelse av höjd beredskap och störda flöden. Ett exempel är lagstiftningen kring slakt och vidareförsäljning. I dag är det tillåtet att slakta djur på gård för konsumtion endast inom det egna hushållet. Regelverket kring hur kött får säljas till konsument tillåter inte att djuret slaktas direkt på gården utan det behöver ske på en godkänd anläggning. Det betyder att också kött som i dag säljs i gårdsbutiker har slaktats utanför gården och sedan levererats tillbaka för försäljning. Inte heller vid nödslakt får försäljning göras direkt från gård till konsument utan att djuret däremellan skickas till slakteri. Att slakt inte kan ske på gården och sedan säljas till konsument betyder också att behovet av transporter är stort. Transporter som i händelse av höjd beredskap kan bli en knapp resurs. Det går att förvänta sig att efterfrågan på svenskt kött kommer att öka i händelse av störda import- och leveranskedjor. En kombination av regelverk kring livsmedelshygien, brist på arbetskraft inom slakt och chark och brist på kylmöjligheter på gårdarna kan göra det svårt att möta den ökade efterfrågan med tomma hyllor i butikerna som följd. Samtidigt kan djur behöva avlivas på gårdar utan att bönderna får betalt. I händelse av höjd beredskap och krig är Centerpartiets bedömning att detta sammantaget är mycket problematiskt. Vi vill därför anpassa regelverken för slakt och

livsmedelshygien så att de är i flexibla i syfte att kunna möjliggöra gårdsförsäljning av kött, inte minst ser vi behov av detta under höjd beredskap och krig.

Tillgången till nödvändig arbetskraft inom jordbruket under höjd beredskap behöver säkerställas. Vi ser att tre åtgärder behövs: Det behöver för det första tydliggöras att de som arbetar inom primärproduktionen omfattas av allmän tjänsteplikt kopplad till uppdraget i händelse av höjd beredskap och krig. Det gäller också exempelvis servicetekniker för jordbruksmaskiner och så vidare. För det andra vill vi se över möjligheten att tjänstgöra inom jordbruk och skogsbruk inom ramen för civilplikten. För det tredje ser vi ett behov av att säkerställa att Blå stjärnan kan bemanna svenskt jordbruk i händelse av höjd beredskap och krig.

En robust medicinsk beredskap i hela landet

Sverige är sårbart också när det gäller tillgången till läkemedel i kris och krig. Många läkemedel tillverkas utomlands, ofta inte ens i Europa. Ett helhetsperspektiv måste läggas på försörjningen av läkemedel i Sverige där hänsyn tas till många olika faktorer, inklusive lagerhållning, beredskap, sårbara flöden, tillgång på transporter och logistik.

Hälso- och sjukvården behöver bli mer motståndskraftig under kriser som pandemier och ytterst under krig. I framtiden ska vi inte behöva stå utan livsviktiga produkter vid stängda gränser eller globala brister. Centerpartiet anser att Sverige måste börja bygga upp nationella reserver av kritiska varor och produkter. Vi behöver också logistik som gör det möjligt att försörja vården och omsorgen under kriser.

Motståndskraft inom hälso- och sjukvården bygger även på att regionerna har personalplanering, katastrofmedicinsk beredskap och en utbildad och utövad krisorganisation. Men det måste bli tydligare hur ansvarsfördelningen ska se ut och vilka förväntningar som finns på alla aktörer.

Elektroniska kommunikationer för blåljus och allmänhet

Radiokommunikationssystemet för blåljusmyndigheter och samhällets krisberedskap, Rakel, är nu föråldrat. Sverige behöver därför ett nytt kommunikationssystem som är mycket robust och säkert och där staten har rådighet. En lösning behöver kunna fungera oberoende av funktioner i andra länder och anpassas till en snabb teknikutveckling. Utgångspunkten ska vara en lösning mellan staten och en eller flera kommersiella mobilnätoperatörer. Systemet måste kunna hantera mobil datakommunikation och tjänster för mobildatakommunikation till användarkretsen.

På flera ställen runt om i landet finns det kommersiellt inget intresse att bygga telekommunikationsmaster. Samtidigt lägger Telia ner befintlig infrastruktur för telekommunikation. Detta är en olycklig kombination för stora delar av landsbygden, som likt alla andra är helt beroende av att kunna kommunicera i vardag och kris. Kommuner och regioner kan och vill inte sällan ansvara för att finansiera och sätta upp så kallade samhällsmaster så att mobiltäckningen kan bli bättre och fler personer ha tillgång till fungerande telekommunikation. Det kan ske i samarbete med exempelvis Telia som sedan hyr in sig på masterna.

Att människor har tillgång till elektroniska kommunikationer och kan tillgodogöra sig samhällsinformation är viktigt i vardag, kris och krig. Då måste det finnas tillgång till adekvat mobiltäckning, i hela landet.

Marina myndigheter

Det har genom händelser i vår närhet blivit allt tydligare hur viktigt det är med väl fungerande marina myndigheter. Även på detta område behöver Sveriges förmåga att upprätthålla trygghet och beredskap utvecklas.

Kustbevakningen – en resurs för hela landet

Kustbevakningen har många viktiga uppgifter kopplade till exempelvis gränsbevakning och miljöövervakning och bekämpning av oljeutsläpp, och räddningstjänst till havs. Men Kustbevakningen har inte alltid haft tillfredställande beredskap och närvaro till sjöss. Patrulleringar ställs emellanåt in vilket leder till sämre möjligheter att genomföra den verksamhet man har att genomföra. I dag kan exempelvis miljöräddningsberedskapen inte upprätthållas i förhållande till rådande hotbild. Minskad miljöberedskap till sjöss innebär också försämrade möjligheter att utföra övriga uppdrag inom brottsbekämpning och kontroll. Kan inte beredskapen upprätthållas kan vi hamna i en situation där lokal närvaro dras ner på, vilket innebär en centralisering av Kustbevakningen. Ur ett hela-landet-perspektiv och lika tillgång på trygghet och säkerhet för alla i vårt land är det viktigt att den decentraliserade organisationen som Kustbevakningen har i dag kan vidmakthållas.

Se över antalet marina myndigheter

I dag finns flera marina myndigheter med liknande uppdrag, exempelvis har både Sjöpolisen och Kustbevakningen i uppgift att kontrollera fart och nykterhet till sjöss,

och både Polisen och Kustbevakningen har polisiära uppgifter. En ändamålsenlig statlig förvaltning är grunden för en effektiv offentlig verksamhet och att olika myndigheters uppdrag inte överlappar varandra. Att ha flera marina myndigheter kan vara motiverat men det kan också vara så att det finns uppgifter som kan tas över helt av en annan myndighet och att antalet marina myndigheter skulle kunna minska. Detta behöver ses över. I en sådan översyn bör också ingå att se vilka uppgifter som i stället kan utföras av andra myndigheter. Frågor som kan behöva utredas särskilt noga är den om våldsmonopol. Tullen har under senare tid fått ökade befogenheter i det brottsbeivrande arbetet och detta är på många sätt bra. Samtidigt är det viktigt att inte polisiära uppgifter som även inbegriper Polisens våldsmonopol överläts på ett lättvindigt sätt. Överlåtelse av sådana uppgifter ska alltid utredas noggrant. Vissa befogenheter kan fortsatt behöva ligga på Polisen även med en annan organisation och myndighetsstruktur än i dag.

Gemensam nordisk-baltisk kustbevakningsinsats i Östersjön

Vi har på senare tid sett hur den ryska skuggflotta som seglar under falsk flagg och dessutom misstänks användas för spionage ställer till med besvär inte minst i Östersjön. Rysslands strategi är att manövrera i gråzoner, skapa osäkerhet och instabilitet. Det är därför avgörande för vår gemensamma säkerhet att vi fördjupar samarbetet med våra grannar runt Östersjön. Särskilt viktigt är det nordiskt-baltiska samarbetet.

De nordiska och baltiska länderna har enats om att vi behöver samarbeta för att säkra fred och stabilitet i vår region. Det är bra, men nu krävs än mer handling. Centerpartiet vill se en gemensam nordisk-baltisk kustbevakningsinsats på internationellt vatten i Östersjön. Genom att visa på vår närvaro sänder vi en tydlig signal och markerar mot Rysslands övertramp.

Mikael Larsson (C)

Kerstin Lundgren (C)

Anna Lasses (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Malin Björk (C)

Helena Vilhelmsson (C)

